

BOLALAR XULQ-ATVORIDAGI MUAMMOLARNI TUZATISHDA ERTAK TERAPIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Qo‘chqarova O‘g‘iljon Umar qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universtiteti
oligofrenopedagogika mutaxassisligi 2-kurs magistranti

Muyassar Xamidova

Nizomiy nomidagi Toshkent Pedagogika Universtiteti
oligofrenopedagogika kafedra mudiri, p.f.n.dotsent

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada bolalardagi xulq-atvor muammolarini tuzatish va tarbiyalashda ertak terapiyasining ahamiyati haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: ertak terapiya, psixoterapiya, qo‘rquv, davolash, muammo, tarbiya, qadriyatlar.

THE IMPORTANCE OF FAIRY TALE THERAPY IN CORRECTING CHILDREN’S BEHAVIOR PROBLEMS

ABSTRACT

This article provides information about the importance of fairy tale therapy in correcting and educating children's behavior problems

Key words: fairy tale therapy, psychotherapy, fear, treatment, problem, bring up, values.

Farzand tarbiyasi bilan shug'ullangan ota-bobolarimiz ularga qiziqarli ertaklarni aytib berish orqali ularni komil inson sifatida tarbiyalash va vatanparvarlik ruhida

o‘stirishga intilishgan. Bugungi kunga kelib nafaqat tengdoshlari bilan bir xil rivojlanayotgan sog‘lom bolalarni tarbiyalashda balki, rivojlanishida va ruhiyatida turli nuqsonlar kelib chiqayotgan bolalarni psixologik davolashda ham terapiyaning bu turiga murojaat qilinmoqda. Xulqi og‘ishgan bolalarni jazolashga va ularga tahbeh berishga shoshilmasdan ular bilan suhbatlar uyushtirish va psixologlar yordamidan foydalanish ham maqsadga muvofiqdir. Zamonaviy texnologiyalar rivojlangan hozirgi davrda bolalarni kitobxonlikka bo‘lgan ishtiyoqi biroz susayganligi uchun, ularda tajovuzkorlik, pedagogik qarovsizlik va darslarni vaqtida o‘zlashtira olmaslik holatlari ko‘p uchrab turibdi. Ammo ko‘pchilik ota-onalar va bolalarni vasiylikka olgan shaxslar bola bilan yakka tartibda shug‘illanishdan oldin ularni jazolashga kirishadilar. Hech bir bola o‘z-o‘zidan ta’lim va tarbiyaga e’tiborsiz bo‘lib qolmaydi. Bolani psixologik yordamga muhtoj qiluvchi sabablar ham uning ruhiyatini rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Bu sabablar qatoriga biz quyidagilarni kiritishimiz mumkin:

- Bolani bog‘chaga borishi;
- Turar joyining almashishi;
- Oilada yangi farzandning dunyoga kelishi;
- Ota-onalarning o‘zaro kelishmovchiligi;
- Oilaning barbod bo‘lishi;
- Yaqin insonini yo‘qotish.

Yaqin yigirma yillik ichida bolalarni psixologik muammolarini hal qilish va ularga ruhiy ko‘mak berishda ertak terapiyadan psixolog va defektologlar juda keng foydalanmoqda.

Xo‘sh ertak terapiyasi o‘zi nima? Ushbu tushuncha bir nechta ta’riflarni o‘z ichiga oladi. Avvalo, ertak terapiyasi - bu ertaklar bilan davolash, qalbda yashovchi va hozirgi vaqtda psixoterapevtik bo‘lgan bilimlarni kashf qilish demakdir. Ikkinchidan, bu ma’no izlash, dunyo va undagi munosabatlar tizimi haqidagi bilimlarni ochish jarayonidir. Uchinchidan, ertak terapiyasi - bu bolaga ekologik ta’lim va tarbiya berish jarayoni

bo'lsa, to'rtinchidan, bu inson o'z orzusini amalga oshirishi mumkin bo'lgan maxsus muhitni yaratish vositasidir.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun quyidagi vazifalar qo'yildi:

- bolalarda tashvish va tajovuzkorlik darajasini pasaytirish;
- ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va yanada rivojlantirish;
- his-tuyg'ularni konstruktiv ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish;
- shaxslararo munosabatlarda hissiy tartibga solish qobiliyatini rivojlantirish.

Ertak terapiyasining yetakchi g'oyalari quyidagilardan iborat:

- o'z imkoniyatlari va o'z hayotining qadr-qimmatini anglash;
- hodisa va harakatlarning sabab-oqibat munosabatlarini tushunish;
- munosabatning turli uslublarini bilish;
- tashqi dunyo bilan mazmunli ijodiy aloqa o'rnatish;
- ichki kuch va uyg'unlik hissini uyg'otish.

Ertak terapiyani bolalarda qo'llashga defektolog va psixologlar maxsus tayyorgarlik ko'rishlari shart bo'lmaydi. Lekin bolalarga aniq tashxis qo'yish va davolash ishlarini to'g'ri tashkil etish uchun defektolog va psixologlar bir nechta omillarni o'rganib chiqishlari va tuzatish ishlarini reja asosida olib borishlari zarur bo'ladi. Bolaga ertak terapiyani qo'llashdan oldin uni qanday muammo qiynayotganini, ruhiyatida qanday salbiy o'zgarishlar sodir bo'layotganini otalardan so'rash yoki bola bilan suhbat o'tkazish orqali bilib olish kerak bo'ladi. Bolaning muammosidan kelib chiqib unga ertak tanlash va bosqichma-bosqich ertakni bola hayotiga moslashtirgan holda qo'llab borish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Zinkevich-Evstigneeva ertaklarning psixologik-pedagogik funktsiyalariga ko'ra quyidagi tipologiyasini taklif qilgan:

- Badiiy psixoterapevtik;
- psixo-korrektiv;
- Didaktik;
- Meditatsion ertaklar.

Defektolog va psixolog tomonidan qo'yilgan maqsadga qarab, ish uchun ertak turlari tanlanadi. Zinkevich-Evstigneeva ertaklar bilan ishlashning turli amaliy shakllarini quyidagicha tasniflaydi:

1. Ertaklarni tinglash va tahlil qilish (talqin qilish);
2. Hikoyalarni aytib berish, jumladan:
 - a) butun guruhga tanish bo'lgan ertakni aytib berish;
 - b) tanish ertakni aytib berish va uning davomini yozish.
 - v) ertakni guruhli yakunlash.
3. Ertaklarning butunligicha kompozitsiyasi.
4. Ertaklarni qayta yozish (yoki qo'shish).
5. Ertaklarni sahnalashtirish (sahnalashtirish):

Ertak terapiyasi bolaga psixologik yordam berishning qulay va oson usuli hisoblanib bu bolalar bilan ishlashda innovatsion usul bo'lib, bolaga ertak yordamida yumshoq va beg'ubor ta'sir ko'rsatishga imkon beradi va shu bilan birga bolani rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi turli xil vazifalarni hal qiladi. Ertak terapiyasi bolaning o'z-o'zini anglashini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, o'zi bilan ham, boshqalar bilan ham aloqani ta'minlaydi, odamlar o'rtasida o'zaro tushunishni shakllantirishga va o'zini tutish va javob berishning zarur modellarini, o'zi va dunyo haqida yangi bilimlarni o'zlashtirishga hissa qo'shadi. Ertak terapiyasining tamoyillari bolani kuchli tomonlari bilan tanishtirish, uning ongi va xulq-atvor sohasini kengaytirish, maqbul xulosalarni izlash va hayotiy tajribalar bilan bo'lishishdir. Ushbu usul o'zini va boshqalarni tinglash qobiliyatini rivojlantiradi, yangi narsalarni qabul qilishni va yaratishni o'rganadi.

Ertak terapiyasidagi har bir dars jarayonida qo‘llab qo‘shimcha ravishda ba’zi muammolarni hal qilish imkoniyatiga erishish mumkin. Masalan, ixtiyoriy e’tiborni jalb qilish yoki guruhni yig‘ish, o‘zaro yordam va qo‘llab-quvvatlash tuyg‘usini rivojlantirish yoki xotirani rivojlantirish, hissiy va xulq-atvor reaksiyalarini kengaytirish, ertak qahramonlari misollaridan foydalanib, inson xarakterlarini tushunishga o‘rganish shular jumlasiga kiradi.

Ertak terapiyasi - bu insoniyatning tarixiy taraqqiyoti jarayonida to‘plangan tajribadan shaxsni integratsiyalashuvi, insonning tashqi dunyo bilan o‘zaro munosabatlarini kengaytirish va yaxshilash uchun foydalanishga imkon beradigan usul bo‘lganligi uchun tarbiyasi va xulq-atvorida og‘ishish bo‘lgan bolalarni psixologik davolashda foydalanish ko‘rsatkichlari oshib bormoqda. Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, ertak terapiyasi - bu bolaning ichki dunyosini ochish va uning atrofidagi dunyoni kuzatishga qiziqish uyg‘otish, tajribalilardan foydalangan holda bolani tushunish, bolani kelajakka ishonchini uyg‘otish, atrofdagilar bilan munosabatini yaxshilash va jamiyatga qo‘shilishiga yordam berishning eng maqbul vositasi bo‘lib kelmoqda. Ertaklar bola hayotining barcha jabhalarini aks ettiradi: munosabatlar modeli ishlab chiqiladi, ma’naviy sog‘lom, barkamol shaxsni shakllantirishga hissa qo‘shadigan qadriyatlar haqida tushunchalar beriladi. Ertaklarning baxtli yakuni bolaga muammolarini haql qila olishiga ishonchni uyg‘otibgina qolmay, bu bolalarga qo‘rquvlardan xalos bo‘lishiga ham yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Nishonova Z.T., Xodjaqulova D.I., Djumaboyeva M.B., Baykunosova G.Yu. “Kichik maktab yoshidagi bolalar xavotirlanish psixokorreksiya ertak terapiyasidan foydalanish uslubi”, Toshkent, 2013 yil
2. M.P.Xamidova, M.Y.Ayupova ”Maktabgacha tarbiya maxsus metodikasi” FarDU, 2009.
3. Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия. – М.:Класс,1997.